

ВОЛОШИН В.А.,
здобувач

*Інститут міжнародних
відносин
Київського
національного
університету
імені Тараса Шевченка*

Нараховуючи 55 держав-учасниць, ОБСЄ може по праву вважатись найбільшою з нині діючих регіональною організацією з питань безпеки. У регіон її відповідальності входять країни Європейського континенту, Закавказзя, Центральної Азії та Північної Америки, вона також співпрацює з середземноморськими та азійськими державами-партнерами до яких належать Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Марокко, Туніс, Японія, Республіка Корея, Таїланд та Афганістан. ОБСЄ об'єднує у своєму складі євроатлантичне та євразійське співтовариство на географічному просторі "від Ванкувера до Владивостока". Приєднання на початку дев'яностих років України до Гельсінкського процесу забезпечило їй рівноправну участь в обговоренні й вирішенні актуальних проблем міжнародної безпеки і співпраці в регіоні відповідальності ОБСЄ, надало право виносити на цей загальноєвропейський форум питання виникнення загрози для міжнародної безпеки, вимагати розслідування і обговорення випадків порушення принципів і норм ОБСЄ, що станов-

**П'ЯТИРІЧЧЯ
ДІЯЛЬНОСТІ
КООРДИНАТОРА
ПРОЄКТІВ ОБСЄ В
УКРАЇНІ
(СПІВРОБІТ-
НИЦТВО УКРАЇНИ
З ОБСЄ)**

лять небезпеку як для наших інтересів, так і інтересів інших держав-учасниць, повною мірою використовувати потенціал Організації для відстоювання національних інтересів на міжнародній арені. Характерною особливістю та унікальністю ОБСЄ є й те, що Україна не будучи членом ЄС та НАТО має рівні можливості в рамках Організації з тими країнами, які належать до зазначених організацій. Україна може брати участь у вирішенні питань безпеки на просторі, який не лише включає, але й значно перевищує сфери впливу ЄС чи НАТО.

Аналізуючи діяльність Координатора проектів ОБСЄ в Україні варто відзначити унікальність такої форми присутності Організації в державі-учасниці, що полягає у створенні даної посади, специфіці її мандату та напрямках функціонування. Крім того, посада Координатора створювалася з метою продовження присутності ОБСЄ в Україні після припинення в 1999 році діяльності повноцінної місії в зв'язку з успішним виконанням покладених на неї завдань. Отже, однією з перших форм співробітництва України і ОБСЄ стало направлення на запрошення Уряду України в 1994 році до Києва Місії Організації. З часу свого заснування в 1994 р. діяльність Місії ОБСЄ в Україні (головний офіс був розташований у Києві з представництвом у Сімферополі) була зосереджена на сприянні стабілізації ситуації у світлі тодішніх подій на кримському півострові. Саме таке співробітництво та його продовження в 1999 році, але в іншій формі, зумовлює актуальність розгляду питання перебування в Україні Координатора проектів ОБСЄ. Сама по собі, це є унікальна форма представленості Організації, робота його офісу не повторює ту, якою займаються в жодній місії чи представництві (одним словом "польовій" присутності), адже головним є: "співробітництво, яке базується на плануванні, виконанні та моніторингу проектів між відповідними органами влади України і ОБСЄ та її інститутами"¹. Саме тому в даній роботі феномен такої присутності ОБСЄ розглядається в контекстуальній комбінації з процесом співробітництва України з Організацією та її інститутами. Даний огляд роботи Координатора є унікальним зважаючи на практично відсутність в засобах масової інформації протягом тривалого часу інформації про діяльність його офісу та малопомітністю дій, що у свою чергу було спричинено рядом факторів. У першу чергу це стосується, як вже зазначалось, новизни самої форми представленості ОБСЄ, а тому наповнення її роботи конкретним змістом потребувало часу, досвіду та вміння. Саме через це повноцінних публікацій щодо роботи Координатора немає. Цей аспект співробітництва України з ОБСЄ не знайшов належного висвітлення в жодній з наукових публікацій, що надає право стверджувати про його наукову новизну, актуальність та неопрацьованість. Однак, окремі публікації в формі невеликих за обсягом статей все ж таки мали місце,

хоча через брак фактичного матеріалу, та відносно короткий проміжок часу існування самої посади Координатора, можна зустріти лише поодинокі замітки в пресі. Навіть тепер, коли після призначення на цю посаду в 2003 році Д.Ніколаса діяльність його офісу значно змінилася, кількість публікацій, не говорячи вже про наукову проробленість цього питання є мізерною. На серйозну увагу може заслуговувати лише матеріал, який було опубліковано в газеті "2000" в рамках візиту до України Генерального секретаря ОБСЄ Я.Кубіша (1-3 березня 2004р.). Хоча газета вже порушувала дану проблематику в 2003 році, саме матеріал від 5 березня 2004 року є більш змістовним. Новизна даної роботи полягає й у тому, що в ній автором вперше вводиться до наукового обігу ряд документів ОБСЄ та архівних матеріалів Міністерства закордонних справ України.

При написанні даної роботи автором було використано майже всі публікації стосовно діяльності Координатора проектів ОБСЄ в Україні, що мали місце в пресі, однак лише безпосередня робота на даному напрямку співробітництва в МЗС України надала можливість у повному обсязі дослідити зазначену проблематику. Робота з першоджерелами, постійна переписка, а також робочі дружні контакти із самим Координатором та співробітниками його офісу посприяли наповненню даного дослідження фактичним матеріалом. Аналізуючи співробітництво України з ОБСЄ автор ставив за мету дослідити діяльність такої "польової" присутності Організації, як Координатор проектів ОБСЄ в Україні, виконання поставлених перед нею цілей. Відповідно до мети дослідження було визначено завдання, яке полягає в намаганні розкрити діяльність Координатора, показати напрями відповідно до яких відбувається його взаємодія з органами державної влади, механізми затвердження та реалізації проектів, їх наслідки та значущість для української сторони, практична користь такої діяльності для України, у контексті її європейських і євроатлантичних устремлінь, та можливість використання даного напряму співробітництва для реалізації національних інтересів нашої країни.

Отже, як зазначалося вище, основною базою для створення посади Координатора проектів ОБСЄ в Україні була перша присутність Організації в нашій країні започаткована ще в 1994 році. Після того як Місія виконала частину покладених на неї завдань, Постійна Рада прийняла рішення про скорочення чисельності її міжнародного персоналу із шести до чотирьох осіб у грудні 1997р.² На початку червня 1999 р. у зв'язку з успішним виконанням Місією свого мандату Постійна рада ОБСЄ прийняла рішення про припинення її діяльності з подальшим переходом до нової форми співробітництва між Україною і ОБСЄ³. Закриття Місії ОБСЄ в Україні стало прецедентом в історії Організації і

прикладом успішного виконання "польовою" структурою ОБСЄ покладених на неї завдань, що стало визнанням позитивних зрушень і стабільності ситуації на Кримському півострові. Прийняття цього рішення передувало досить гостра й тривала дискусія стосовно рівня демократичних перетворень і забезпечення прав людини в нашій державі. Незважаючи на те, що в ході зазначених дискусій українській стороні все ж таки вдалося відстояти позицію щодо безпідставності подальшого перебування в нашій країні Місії ОБСЄ, Україна була змушена погодитися на іншу форму присутності Організації.

Так, 1 червня 1999 року, було започатковано нову форму співробітництва, як Координатор проектів ОБСЄ в Україні⁴. Це сталося з огляду на наполягання, головним чином, Європейського Союзу та США, які вважали, що ситуація в Україні була все ще далекою від стабільності, адже не є таємницею, що будь яка форма присутності ОБСЄ свідчить про ті чи інші негаразди в державі-учасниці Організації, які вона врешті і покликана вирішувати. Отже, започаткування посади Координатора стало певним компромісом з боку України, кроком назустріч згаданим країнам Заходу, проміжним етапом на шляху повного закриття "польової" присутності ОБСЄ в нашій країні. Основою такої позиції було і залишається бажання щодо розміщення в Києві офісу одного з повноцінних інститутів ОБСЄ, наприклад, у сфері економіки і довкілля.

Під назвою Координатор проектів ОБСЄ в Україні потрібно розуміти певну посаду, яку займає фахівець високої кваліфікації, що має неперерічний досвід роботи в ОБСЄ. Він набирає штат, який складається з представників іноземних держав, т.зв. міжнародний персонал, і представників країни перебування (експерти, радники, помічники, адміністративні співробітники, водії, прибиральниці і т.п.). Питання діяльності цієї установи, офісу регулюється двостороннім документом між Україною та ОБСЄ, що є Мандатом на його діяльність. Мандат Координатора визначено в Меморандумі про взаєморозуміння між Урядом України та ОБСЄ, який було підписано 13 липня 1999 р. і ратифіковано Верховною Радою України 10 лютого 2000 р. Згідно з Меморандумом створювалася нова форма співробітництва, яке базуватиметься на плануванні, виконанні та моніторингу проектів між відповідними органами влади України і ОБСЄ та її інститутами⁵. Такі проекти можуть стосуватися усіх аспектів діяльності ОБСЄ, а до їх ухвалення і реалізації залучаються як урядові, так і неурядові організації України. Від Уряду відповідальність за остаточне ухвалення проектів, які плануються та здійснюються в Україні, а також загальна координація й моніторинг їх реалізації покладається на Міністерство закордонних справ України. Згідно з мандатом Координатор призначається Діючим головою ОБСЄ (Міністр закордонних справ країни, що головує в Організації) після кон-

сультаций з Урядом України. Координатор подає список проектів, що передбачаються для планування та виконання в Україні, включаючи інформацію щодо їхніх цілей, фінансування та тривалості. Список регулярно поновлюється, у міру того, як нові проекти пропонуються або завершуються. Також Координатор два рази на рік подає звіт про свою діяльність і хід реалізації проектів перед Постійною Радою ОБСЄ, яка здійснює огляд його роботи та приймає відповідне рішення щодо продовження мандата, який може бути припинений за домовленістю, якщо більше не планується або не виконується жоден проект.

Співробітництво ОБСЄ з Україною у формі Координатора проектів можна умовно поділити на три періоди виходячи з принципу хто і коли очолював дану посаду. Першим Координатором проектів ОБСЄ в Україні було призначено представника Швейцарії Посла Пітера Буркхарда, який завершив свою діяльність на цій посаді 16 лютого 2002 р. Потім майже рік посада залишалась вакантною, а 12 березня 2003 р. у підсумку консультацій з Україною, які тривали з вересня 2002 р., Діючий голова ОБСЄ міністр закордонних справ Нідерландів Яап де Хооп Схеффер призначив на цю посаду громадянина США Посла Девіда Ніколаса (колишнього Представника Міністра оборони США при ОБСЄ). Відповідно, кожному з трьох зазначених вище періодів умовно відповідав певний етап роботи даної "польової" присутності ОБСЄ.

Етап перший: літо 1999 р. – лютий 2002 р.

Даний період діяльності представництва ОБСЄ в Україні, зважаючи на те, що кадрове наповнення та структура були успадковані від Місії, характеризується переходом до закріпленого в Меморандумі нового напрямку діяльності, відмінного від того, яким займалися в 1994-1999 роках. Координатором П.Буркхардом було розпочато опрацювання низки проектів, пов'язаних із сприянням нашій державі в реформуванні правової системи та вироблення законодавчих актів, які б відповідали загальновизнаним міжнародним стандартам. Це стосується таких сфер, як експертна допомога Верховному та Конституційному Судам у забезпеченні верховенства права, підтримка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена), боротьба з торгівлею людьми, корупцією, підтримка верховенства права у військовій сфері, сприяння забезпеченню свободи ЗМІ, поліпшення прозорості системи місцевого самоврядування.

Серед проектів, реалізацію яких було розпочато в той час в Україні, слід назвати широкомасштабний проект-програму "Всебічний огляд законодавства в галузі прав людини". Структура цієї програми передбачала три пріоритетних напрямки: огляд діючого національного законодавства; аналіз законопроектів; публікацію та розповсюдження законів

і відповідних матеріалів. За ініціативою Міністерства юстиції та Управління з питань громадянства Адміністрації Президента України було розпочато роботу над проектом стосовно реформування системи "прописки" одним з результатів якого стало сприяння в прийнятті Закону "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання". Активністю відзначалася реалізація проекту, спрямованого на надання допомоги Верховному Суду України. Основними напрямками цього проекту було створення бази даних для Верховного Суду з підвищення кваліфікації суддів, сприяння у вирішенні проблеми розгляду виборчих справ, створення адміністративних судів, захист конституційних прав військовослужбовців. Офісом Координатора реалізовано проект "Створення модельних адміністративних судів". У лютому 2001 р. між Верховним Судом і Координатором була підписана Угода про надання Верховному Суду України в користування комп'ютерного обладнання, яке було передано Верховному Суду Автономної Республіки Крим, Харківському та Львівському обласним судам з метою створення мережі регіональних юридичних баз даних про судові рішення з можливістю доступу до мережі Інтернет. У рамках проекту щодо допомоги Конституційному Суду України вирішено питання надання технічної допомоги для створення веб-сервера і його підключення до комп'ютерної мережі Інтернет, а також фінансове сприяння з боку Бюро Демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДІПЛ)⁶ у публікації рішень Конституційного Суду щодо захисту прав людини. Проекти "Надання технічної і практичної допомоги Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини" та "Надання допомоги Національній координаційній Раді щодо запобігання торгівлі людьми" взаємопов'язані. Ним також реалізовано проект надання технічної допомоги офісу Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, в рамках якого було створено веб-сторінку омбудсмена (<http://ombudsman.kiev.ua>). Здійснено забезпечення діяльності Координаційної Ради технічними засобами. Проект "Огляд законодавства з питань позовів проти ЗМІ" реалізовувався у формі круглих столів, спеціальної телепередачі з питань судових позовів до ЗМІ на національному телеканалі "УТ-1", прямого ефіру з радником Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ (ПЗМІ)⁷ О.Іваньком на "Новому TV-каналі" тощо. За результатами круглого столу Представником ОБСЄ з питань свободи ЗМІ було підготовлено документ "Висновки та рекомендації", який містить оцінку ситуації навколо ЗМІ в Україні, відповідної законодавчої бази та низку рекомендацій, спрямованих на удосконалення механізму застосування внутрішнього законодавства, особливо на регіональному рівні, а також на забезпечення формування суспільної свідомості в дусі європейських стандартів у сфері свободи ЗМІ та інформованості населення щодо них. У квітні 2001

р. між Державним комітетом зв'язку та інформатизації України і Координатором проектів ОБСЄ в Україні було укладено Адміністративну угоду про виконання спільного проекту "Забезпечення прозорості системи регіонального управління в Україні"⁸.

Попри в цілому успішну реалізацію більшості проектів діяльність офісу Координатора на даному етапі була малоефективною. Ця низька ефективність полягала в тому, що його офіс практично не займався реалізацією широкомасштабних проектів, спрямованих на розв'язання найбільш важливих з точки зору України завдань, зокрема у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції. Частково це пов'язано з недостатнім фінансуванням реалізації проектів. Зокрема, з 687 тис. євро, передбачених бюджетом ОБСЄ на фінансування діяльності офісу в 2002 році, власне на реалізацію проектів планувалось виділити лише близько 140 тис.євро (20%)⁹. Низькими були власне й темпи реалізації проектів. Тривалість реалізації єдиного широкомасштабного проекту "Всебічний огляд законодавства в галузі прав людини" продовжувався більше трьох років. Разом з тим, за цей час у правовому забезпеченні даної сфери в Україні відбулися суттєві зміни. Проекти, що реалізовувалися офісом Координатора, частково дублювали діяльність в Україні Ради Європи та ЄС, крім того, переважна більшість проектів фактично не потребувала для свого виконання постійної присутності ОБСЄ. Враховуючи такий стан справ, а також той, факт, що Україна залишалась єдиною державою-учасницею ОБСЄ, що не мала внутрішніх конфліктів чи значних проблем з розвитком демократії, але мала на своїй території представництво ОБСЄ, українська сторона ініціювала питання щодо перегляду діяльності офісу Координатора з його наступним згортанням.

Етап другий. Лютий 2002 р. – березень 2003 р.

Хронологічно даний етап можна обмежити періодом, який розпочався після відставки першого Координатора проектів ОБСЄ в Україні П.Буххарда і закінчився призначенням на цю посаду Д.Ніколаса. У той час керівництво Офісом було покладене на Старшого співробітника по проектам Гізо Грдзелідзе¹⁰. Незважаючи на трагічну загибель його оптимізм та неповторний грузинський гумор назавжди залишаться в пам'яті співробітників відділу ОБСЄ Управління євроатлантичного співробітництва МЗС України та офісу Координатора проектів ОБСЄ в Україні. "Дев'ятого квітня 2003 року вночі о 2.20 на тридцять дев'ятому кілометрі траси Київ-Чернігів-Нові Яриловичі автомобіль Фольксваген Гольф через ожеледицю з'їхав з дороги і врізався в дерево, внаслідок чого і водій і пасажир загинули". Такими словами провідні Інтернет ЗМІ України повідомили про смерть Г.Грдзелідзе та Президента Громадського Радіо, журналіста Олександра Кривенка. Для людей котрі знали

Гізо він залишився людиною яка самовіддано працювала заради зміцнення відносин України з Організацією безпеки та співробітництва в Європі. "Своєю невтомною діяльністю Гізо Грдзелідзе сприяв реалізації багатьох проектів, спрямованих на зміцнення демократичних засад в Україні. Його особистий внесок у цю справу важко переоцінити. Він був високопрофесійним дипломатом, справжнім другом і вірним прихильником євроінтеграційного курсу України"¹¹.

Майбутнє діяльності офісу в даний період перебувало під великим питанням. Позиція української сторони щодо його закриття була зумовлена переходом офісу Координатора до діяльності, що носила все більш технічний характер. Крім того, українська сторона послідовно дотримувалась позиції, що діяльність офісу є проміжним етапом до повного припинення "польової" присутності ОБСЄ в Україні. Сама ж Організація неодноразово запевняла українську сторону, що діяльність офісу не має політичного підтексту, а мандат Координатора полягає в плануванні, реалізації і контролі за виконанням проектів між відповідними органами України і ОБСЄ та інститутами Організації. З огляду на це, можна стверджувати, що його мандат має виключно організаційно-координуючий, технічний характер та жодним чином не пов'язаний зі станом демократичних і ринкових перетворень в Україні, зокрема, що стосується забезпечення прав людини, свободи ЗМІ, судової та адміністративної реформ. Погодившись на створення такої "польової" присутності Організації, Україна вважала, що головне завдання Координатора полягатиме в забезпеченні механізмів співпраці державних органів з інститутами ОБСЄ. Трьохрічна співпраця з його офісом довела, що державні органи України мають достатній досвід взаємодії з інститутами Організації і можуть в подальшому реалізовувати конкретні проекти безпосередньо з ними. Таким чином роль Координатора, як з'єднуючої ланки між державними органами України і ОБСЄ втрачала свою актуальність. Це дало підстави стверджувати, що його мандат можна було вважати виконаним. Говорячи про реалізацію проектів слід зазначити, що найбільшим проектом реалізованим офісом Координатора за трирічну історію його існування був "Всебічний огляд законодавства в галузі прав людини", загальна вартість якого сягнула 200 тис.євро. Разом з тим, сьогодні досконало неясним є практичний результат цього проекту, що свідчить про недостатньо високу ефективність діяльності офісу. Слід також враховувати, що проекти, які здійснюються офісом Координатора, організовуються та фінансуються інститутами ОБСЄ із залученням інших міжнародних організацій, насамперед Ради Європи, Комісії Європейського Союзу, Міжнародного валютного фонду, Програми розвитку ООН, Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. Тобто співробітництво з цими організаціями охоплює всі сфе-

ри суспільного життя України, у тому числі ті, де було реалізовано проекти по лінії ОБСЄ. Разом з тим, експертна допомога з боку ОБСЄ залишалася важливою для України. У тісній співпраці з БДПЛ було вироблено новий Закон України "Про вибори народних депутатів України". Цей Закон, за оцінками міжнародних спостерігачів, став гарантією проведення 31 березня 2002 р. прозорих, чесних, демократичних парламентських виборів в Україні¹². Таким чином надання Україні з боку ОБСЄ експертної допомоги в розв'язанні тих чи інших проблем не потребувало постійної присутності Організації на її території, про що свідчить досвід Латвії та Естонії.

До стримуючих факторів ефективної діяльності Координатора також можна віднести фінансовий аспект. Фінансування діяльності його офісу здійснюється з бюджету ОБСЄ (2000 р. – 427,4 тис.євро, 2001 р. – 701 тис.євро, у 2002 р. – 687,5 тис. євро) та за рахунок добровільних внесків, головним чином, Великобританії, яка, наприклад, у 2001 році надала близько 87% коштів, використаних на реалізацію конкретних проектів¹³. Окрім цього, деякі проекти фінансуються з бюджетів інших інститутів ОБСЄ: Бюро з демократичних інститутів і прав людини, Представника з питань свободи ЗМІ, Верховного Комісара у справах національних меншин (ВКНМ)¹⁴. Одночасно, як свідчить досвід, значна частина витрат (понад 70%) йшла на утримання безпосередньо самого офісу (оренда будівлі, зарплата персоналу, поїздки, обслуговування автомобілів тощо). На проекти витрачалось менше 30% його бюджету¹⁵. Незважаючи на те, що у порівнянні з попереднім періодом (1999-2002рр.) фінансування проектної діяльності дещо зросло, воно все ще було недостатнім. За таких обставин уявлялося недоцільним говорити про високу ефективність діяльності офісу Координатора. У свою чергу, одним з аргументів щодо його закриття стала теза про переорієнтацію коштів, які відводяться для його функціонування, на вирішення актуальних проблем і реалізацію конкретних проектів, що визначаються Організацією як пріоритетні. Така позиція України щодо закриття не була підтримана Організацією, однак деякі побажання все ж таки врахували. Так своїм рішенням Постійна Рада визнавала необхідність підвищення ефективності Координатора та врахування прагнень України щодо зміцнення стосунків з європейськими та євроатлантичними інститутами, а також важливість приділення Координатором пріоритетної уваги імплементації проектів, запропонованих Урядом України¹⁶. Україна привітала прагнення партнерів забезпечити ефективний механізм реалізації конкретних проектів, які б сприяли її подальшій інтеграції до європейських і євроатлантичних структур і висловила зацікавлення у збільшенні кількості практичних проектів, які б реалізовувались за підтримки ОБСЄ і мали конкретний результат. Українська сторона за-

пропонувала всім державам-учасникам ОБСЄ висловити свої міркування щодо перспективних шляхів підвищення ефективності діяльності Координатора проектів ОБСЄ в Україні, а також пропозицій, спрямованих на допомогу у виробленні нових форм співробітництва нашої країни з ОБСЄ. Україна, як і низка інших держав-учасниць ОБСЄ, не могла бути задоволена ситуацією, коли значна частина бюджету Координатора витрачалася не на реалізацію конкретних проектів, а на утримання його офісу. За таких обставин влітку 2002 року українською стороною було розроблено і поширено відповідні пропозиції:¹⁷

1) переважна частина бюджету має призначатися на розробку, імplementацію і моніторинг виконання проектів, що і становить головне завдання Координатора згідно з його мандатом;

2) дієвий персонал, який би відіграв роль оперативного штабу, має бути обізнаний з реальними потребами України і потребувати мінімальних витрат на утримання;

3) зменшення до мінімуму адміністративно-технічних витрат (проживання в Києві, послуги перекладачів, службові відрядження тощо);

4) збільшення бюджету Координатора майже у два рази;

5) оптимальне використання наявного бюджету при внутрішньому реформуванні офісу Координатора;

6) необхідність більш активного залучення українських експертів і формування персоналу офісу Координатора виключно з них, що дозволить зменшити витрати на заробітну плату та визволити кошти, які передбачались на оплату послуг перекладачів, а також стане основою для більш ефективної діяльності Координатора (міжнародні ж експерти, у разі необхідності, можуть залучатися лише під певні проекти, а їх послуги фінансуватися з позабюджетних джерел).

Ініціюючи таку реорганізацію, українська сторона враховувала досвід взаємодії України з Радою Європи, коли низка програм співробітництва загальною вартістю більше 2,5 млн. євро, успішно була реалізована шляхом безпосередніх контактів з її відповідними структурами і не потребувала постійної присутності міжнародних експертів у Києві. Це дозволило суттєво зменшити адміністративні витрати при реалізації конкретних проектів і збільшити їх практичну ефективність.

Отже, протягом даного етапу діяльність офісу Координатора не виправдовувала очікувань української сторони щодо реалізації проектів, які б сприяли євроінтеграційним зусиллям України. Усі намагання української сторони сконцентрувати діяльність офісу на виробленні економічних та екологічних проектів також не були підтримані, тому Україна мала суверенне право вирішувати питання щодо доцільності продовження існування на її території "польової" присутності ОБСЄ. Намагання ж переконати українську сторону в необхідності продовження

мандату Координатора можна розглядати як зацікавленість у забезпеченні постійної присутності ОБСЄ в нашій країні і його використання у вигляді постійно діючого важеля міжнародного впливу на Україну. Наша країна неодноразово підкреслювала, що закриття офісу Координатора ні в якому разі не означатиме припинення співпраці з ОБСЄ і не впливатиме на її масштаби та динаміку. Україна є активним учасником ОБСЄ і виступає за подальше поглиблення взаємодії з різними інститутами Організації. Співпраця з ОБСЄ розглядається як складова євроінтеграційного курсу нашої держави. Україна зацікавлена в розвитку конкретних проектів співробітництва безпосередньо з інститутами Організації, зокрема з БДІПЛ, ПЗМІ, ВКНМ. Закриття ж офісу Координатора жодним чином не можна розглядати як небажання України співпрацювати у вирішенні актуальних проблем свого розвитку, більшість з яких є спільними для всіх держав на просторі ОБСЄ. Подальше зміцнення демократії і засад ринкової економіки перебувають у центрі уваги нашої взаємодії з Радою Європи (приведення законодавства у відповідність до європейських стандартів, реформа судової системи, питання свободи ЗМІ) та ЄС. Співпраця з цими організаціями була більш ефективною і мала більше практичних результатів. Таким чином, не знайшовши підтримки в питанні закриття офісу Координатора українська сторона в 2002 році спрямувала головні свої зусилля на підвищенні його ефективності та збільшенні кількості проектів ОБСЄ в Україні, що у свою чергу, мало сприяти реалізації євроінтеграційних прагнень нашої держави та оптимальному використанню бюджету Організації.

Етап третій. Березень 2003 р. – червень 2004 р.

Консультації та переговори щодо заповнення вакантної посади Координатора тривали майже рік. У ході обговорень найбільш вірогідними претендентами на дану посаду стали Д.Ніколас та Катрін Сакс (представниця Естонії), Україна ж була зацікавлена в призначенні саме представника впливової країни члена ЄС з огляду на власні європейські та євроатлантичні устремління і географічну близькість до Євросоюзу. Після довгих переговорів і за погодження з українською стороною Діючий голова ОБСЄ міністр закордонних справ Нідерландів Яап де Хооп Схеффер призначив на цю посаду Девіда Ніколаса (колишнього Представника Міністра оборони США при ОБСЄ). З його призначенням ефективність роботи офісу Координатора значно зросла. Це добре помітно, якщо порівняти проекти над якими працюють зараз з тими, які реалізовувались раніше. Значно ефективнішою стала координація з державними установами та урядовими організаціями при реалізації тих чи інших проектних пропозицій. Д.Ніколас із самого початку виконання

обов'язків Координатора з розумінням поставився до прагнень та намірів України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції. Ним було ідентифіковано проблемні питання, які потребували вирішення з метою досягнення поставлених цілей, та спрямовано роботу свого офісу в цьому напрямку. Вивчивши і проаналізувавши діяльність інших міжнародних, урядових і неурядових організацій в Україні, Д.Нікола-сом було віднайдено саме ту "незайняту нішу", що й визначило подальший напрям його діяльності.

Щодо роботи по розробці проектів та їх реалізації, то вона ґрунтується на багатосторонній основі в тісній співпраці з усіма зацікавленими сторонами. Державні ж установи виступають не лише в якості ініціаторів проектів, але й активно залучаються до їх реалізації. Так на сьогодні з Координатором співпрацюють такі держустанови, як: Адміністрація Президента України, Міністерство оборони, Міністерство закордонних справ, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерство юстиції, Міністерство України у справах сім'ї і молоді, Конституційний і Верховний Суд, Генеральна прокуратура, Уповноважений Верховної Ради з прав людини, Центральна виборча комісія України, Мінекономіки, Державна прикордонна служба, Міністерство праці та соціальної політики, Рівненська облдержадміністрація, Державна служба геодезії картографії та кадастру України, Національна координаційна Рада щодо запобігання торгівлі людьми, Суддівська колегія, Спілка адвокатів України, Національний координаційний центр облаштування військово-службовців та конвертації колишнього військового майна, Національне центральне бюро Інтерполу в Україні та інші. До співробітництва залучаються також українські неурядові структури та міжнародні організації: "Ла Страда Україна", Міжнародна організація міграції (ІОМ), Міжнародна агенція розвитку США (USAID), Winrock International.

Розширення напрямків проектної діяльності та зростання їх кількості потребувало відповідної структурної перебудови офісу. Так Д.Нікола-сом був ініційований переїзд в інше приміщення, яке є значно більшим за розмірами, комфортнішим та таким, що відповідає новим вимогам та намірам його діяльності. Змін зазнала й організаційна структура. Майже в три рази зросла кількість персоналу, переважно за рахунок представників України. Нині над втіленням у життя низки проектів працюють 3 представники основного міжнародного персоналу ОБСЄ (Д.Ніколас, К.Вольмутер, Ф.Фробарт), а також біля 26 міжнародних і місцевих експертів і технічний персонал. Склад експертного персоналу постійно змінюється у відповідності до специфіки проектів, які імплементуються.

Структурно офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні умовно

можна поділити на чотири секції відповідно до напрямків діяльності. Перша займається юридичними питаннями, а саме, веде роботу із судами і правознавчими науковими інститутами. Вона сприяє гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами. Друга займається питаннями економічного розвитку, співпрацює з галузевими міністерствами та у взаємодії з регіональними органами влади реалізує програми щодо організації сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу, зайнятості населення в регіонах України, створення регіональних виробничих конгломератів на основі малих і середніх підприємств. Третя секція веде гуманітарне коло питань, дотримання прав людини. Так у співпраці з Міністерством України у справах сім'ї та молоді реалізуються програми з протидії торгівлею людьми, адаптації військовослужбовців після звільнення із Збройних сил України внаслідок їхнього скорочення тощо. Четверта секція займається питаннями виборів і постійного вдосконалення виборчого процесу¹⁸.

Аналізуючи роботу секцій варто зазначити, що проблеми гуманітарного характеру, над вирішенням яких вони працюють, є взаємопов'язаними й досить часто взаємозалежними одна від одної. Так, наприклад, питання дотримання прав людини залежать не лише від законодавчого поля держави, але і від того, наскільки адаптованим воно є до світових стандартів, як швидко будуть розроблятися та впроваджуватися необхідні закони, наскільки ефективно буде забезпечено процес ведення судочинства, підвищуватися кваліфікаційний рівень персоналу. Як відомо, несприятлива економічна ситуація впливає на погіршення добробуту населення, а як наслідок призводить до підвищення рівня злочинності, що породжує такі явища як торгівля людьми, створює сприятливе середовище для розвитку екстремізму, тероризму, релігійної нетерпимості, ксенофобії та антисемітизму. Сприяти вирішенню всіх цих проблем, що становлять глобальну загрозу людству і покликана ОБСЄ.

Координатором, у постійному контакті з Міністерством України у справах сім'ї і молоді, українськими неурядовими структурами та іншими міжнародними організаціями (IOM, USAID), проводиться послідовна і зважена політика по запобіганню торгівлі людьми. Основна увага його офісом приділяється питанням інформування громадськості про небезпеку поїздок на заробітки, які організуються окремими фірмами. З цією метою проводяться семінари, круглі столи, створюються "гарячі лінії" в регіонах, зателефонувавши куди людина в змозі дізнатись чи варте довіри рекламове шлюбне агентство, чи агентство з найму. Так за сприяння Координатора працює безкоштовна національна "гаряча лінія" за номером – 8 800 500-2250. Оскільки останнім часом вона все більше нагадує лінію допомоги жертвам торгівлі людьми, Координатором і міжнародною правозахисною організацією "Ла Страда Україна"

спільно з міністерствами і неурядовими організаціями була створена система надання підтримки таким особам. Вона передбачає ідентифікацію жертви, а вже потім визначення необхідного сприяння, як то психологічного чи необхідності професійної перепідготовки з метою подальшого працевлаштування. Координатором ведеться робота безпосередньо з центрами зайнятості де спільно створюються інформаційні служби для бажаючих розпочати власну справу. На базі центрів проводиться роз'яснювальна робота, надаються консультативні послуги з юридичних і фінансових питань. Оскільки одним з головних аспектів у боротьбі з торгівлею людьми є покарання винних Урядом України за сприяння Координатора розроблено програму щодо захисту свідків. Підготовка, досвід та професіоналізм українських правоохоронців у сфері боротьби з торгівлею людьми високо цінуються колегами з інших країн. Дякуючи цьому Україна стала регіональним лідером у питанні надання допомоги жертвам і покаранні винних за торгівлю людьми. Про досягнуті результати красномовно свідчить і той факт, що нині набутий Україною позитивний досвід у боротьбі з торгівлею людьми поширюється на Схід (Південний Кавказ, Центральна Азія). У рамках реалізації спільних проєктів з Місіями ОБСЄ на Кавказі і Центральній Азії щодо боротьби з торгівлею людьми Україну неодноразово відвідували делегації цих країн, які вивчали наші доробки в цій сфері. Фінансове забезпечення діяльності у сфері повернення громадян України на Батьківщину з тенет закордонних торговців "білими рабами" забезпечує Міжнародна організація з міграції. ОБСЄ і USAID здебільшого впроваджують освітні та інформаційні заходи. При цьому, для оптимального використання ресурсів та покриття освітніми програмами більшості регіонів, зазначені організації умовно розподілили між собою області України на сфери впливу і впроваджують заходи в рамках "територій своєї відповідальності". Координатором також надається допомога в реалізації Національної програми по боротьбі з торгівлею людьми на 2002-2005 роки, яка полягає у проведенні превентивних заходів виходячи з принципу, що обізнаність є основою обережності.

Координатором започаткована програма розвитку малого і середнього бізнесу завданням якої є створення сприятливих умов для працевлаштування колишніх військовослужбовців, їх соціальна адаптація та перекваліфікація, а також запобігання торгівлі людьми. Крім того його офісом було проведено ряд інформативних семінарів щодо прав осіб та процедури їх перепідготовки з метою подальшого працевлаштування. Зазначені курси організовано на основі програм Манчестерської бізнес асоціації, а розраховані вони на перепідготовку вищого офіцерського складу, що є вкладом у розвиток малого і середнього бізнесу в Україні. Щодо регіонального спрямування проєктної діяльності Координатора,

то слід зазначити, що вона охоплює майже всі куточки України, але пріоритетна увага надається Рівненській, Волинській, Дніпропетровській і Чернігівській областям¹⁹. Такий географічний розподіл діяльності, не в останню чергу, зумовлений тим, що в даних регіонах накопичилось досить багато проблем, сприяння у вирішенні яких надає Координатор шляхом своєї проектної діяльності. Іншим чинником такого географічного розподілу є недостатня увага з боку різноманітних неурядових організацій до вирішення специфічних нагальних питань у цих регіонах. Так, Координатором досягнуто конкретних позитивних результатів у переорієнтації колишнього військового містечка Жеребково (Одеська область), де за сприянням ОБСЄ відкрито переробну лінію овочів, що дозволяє поступово вирішувати питання працевлаштування. Водночас триває робота по навчанню колишніх військовослужбовців новим професіям. Так, після закінчення курсів менеджерів, організованих офісом Координатора, працевлаштувалося понад 50 відсотків учасників цього проекту, які відвідували заняття по перекваліфікації. Триває також активна робота по розвитку малого і середнього підприємництва. У м. Рівне офісом ОБСЄ спільно з Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України, місцевим центром зайнятості та неурядовими організаціями створено консультативний центр, в якому понад 2000 відвідувачів отримали необхідні консультації фахівців щодо створення власних малих підприємств. На Рівненщині також реалізується проект, що передбачає створення економічного регіонального об'єднання підприємств. Передбачається, що набутий досвід згодом поширюватиметься й на інші регіони України. Координатор також надає значну підтримку налагодженню контролю на українсько-молдовському. Так ним вже було витрачено більше 100000 євро на програму по делімітації, укріпленню та аерофотозйомці українсько-молдовського кордону. Ним започатковано проект "Прикордонний контроль", що передбачає підтримку проектів, що мають відношення до демаркації кордону та обладнання пунктів пропуску. У 2003-2004 рр. значні зусилля офісу Координатора приділяються допомозі в подальшому вдосконаленні виборчого процесу в Україні. Основна увага співробітників зосереджена на проведенні аналізу українського виборчого законодавства. Ведеться робота по ознайомленню громадян з окремими положеннями законів про вибори і т.п. Водночас, офісом не проводяться будь-які дії спрямовані на підготовку до спостереження за президентськими виборами 2004 року в Україні. Офіс чітко розмежовує повноваження БДПЛ і свої особисті та ні в якому разі на перебирає на себе функції спостереження. Однак той факт, що для реалізації згаданої програми протягом останнього півріччя залучено третину співробітників офісу, свідчить про неабияку увагу, що приділяє ОБСЄ наступним президентським виборам у нашій

державі. Паралельно з проведенням аналізу виборчого законодавства України, співробітники офісу організують низку семінарів по його вивченню з метою забезпечення обізнаності населення в регіонах.

У порівнянні з іншими польовими присутностями ОБСЄ бюджет Координатора є значно меншим, що значним чином впливає на його діяльність, об'єм і масштаби проектів, які ним реалізуються. Так з початку заснування "нової форми співробітництва між Урядом України і ОБСЄ"²⁰ реалізація проектної діяльності більшою мірою залежала від добровільних внесків, оскільки бюджет Координатора майже повністю використовувався для покриття видатків на утримання його офісу. Поступово частка бюджетного фінансування проектів зростала, однак, цього було недостатньо для розгортання широкомасштабної діяльності спрямованої на розв'язання найбільш важливих, з точки зору української сторони, завдань, зокрема стосовно її європейських і євроатлантичних прагнень. Як і раніше, на сьогодні ситуація з реалізації проектів значною мірою залежить від добровільних внесків держав-учасниць ОБСЄ. Результатом проведеної в 2003 році роботи МЗС України та Делегацією України на Віденських переговорах ОБСЄ стало суттєве збільшення бюджету Координатора, особливо в частині передбаченій на проектну діяльність. Так на 2004 рік бюджет офісу Координатора становить 1,064,300 євро, з них 70% планується направити на реалізацію проектів²¹. Зі збільшенням проектної частини бюджету сума, передбачена на їхню реалізацію, перевищить внесок України до бюджету ОБСЄ у 2004 році приблизно на 130 тис. євро, що відповідає концепції економізації зовнішньополітичної діяльності України. Добровільні ж внески досягли суми у більш ніж 2 млн. євро, що є безпосередньою заслугою Координатора – Посла Девіда Ніколаса²².

Отже, на сьогодні офіс Координатора проектів ОБСЄ вкотре демонструє бажання співпрацювати зокрема з МЗС, як органом призначеним від української сторони координувати розробку й реалізацію програм Організації в Україні. Враховуючи бажання України припинити "польову" присутність ОБСЄ в країні, Координатором робляться усі можливі кроки аби ще більше підвищити ефективність свого офісу з одного боку, а з другого – не дати приводу для згорання його роботи. Таким чином, зважаючи на досягнуту позитивну динаміку співробітництва між Урядом України і Координатором проектів ОБСЄ в Україні можна говорити про необхідність активно ініціювати державними структурами України свої конкретні пропозиції, що можуть бути реалізовані як в співпраці з центральними, так і місцевими органами влади.

Підсумовуючи п'ятирічну діяльність в Україні унікальної за своїми функціями "польової" присутності ОБСЄ слід зазначити, що від періоду

свого заснування в 1999 році і до тепер досягнуто значного прогресу в напрямку її становлення. Оцінюючи діяльність Координатора проектів ОБСЄ в Україні важливо відмітити, що вперше за весь період існування даного "унікального" представництва Організації на просторі її відповідальності, саме Координатором Послом Д.Ніколасом підготовлені пропозиції щодо започаткування проектів економічного спрямування, включаючи актуальні для України питання залучення іноземних інвестицій та підтримки малого бізнесу. Це свідчить про перегляд підходу до співробітництва інститутів ОБСЄ з Україною, який традиційно був сконцентрований виключно на політичній і правозахисній проблематиці. Започаткування Координатором проектів ОБСЄ в Україні Д.Ніколасом проектів економічного спрямування стало першим на просторі ОБСЄ практичним втіленням стратегії Організації в галузі економічного та екологічного вимірів. Координатором також здійснені реальні кроки щодо реалізації таких широкомасштабних проектів з числа тих, що запропоновані Урядом України, як "Сприяння у розбудові українсько-молдовського кордону" та "Створення Центру інформації та документації при Міністерстві юстиції України". Розглядаючи в цьому контексті співробітництво України з ОБСЄ, а саме присутність Організації в нашій країні слід зазначити, що попри в цілому успішну реалізацію більшості проектів діяльність офісу Координатора могла б бути більш ефективною, що зумовлено, в першу чергу, обмеженістю бюджетного фінансування. Брак коштів позначався і на низьких темпах реалізації проектів. Крім того, деякі з них частково дублювали діяльність в Україні Ради Європи та ЄС. Враховуючи таку ситуацію більший інтерес для нашої держави, на думку автора, становило б зосередження зусиль Координатора на реалізації 2-3 широкомасштабних проектів, які б мали позитивний ефект на загальнонаціональному рівні і сприяли б розв'язанню найбільш важливих проблем, пов'язаних із забезпеченням інтеграції України до європейських і євроатлантичних структур. Однак слід пам'ятати, що за неофіційними підходами Європейського Союзу держава-кандидат на вступ до ЄС не повинна мати в себе інститути, подібні до "польових" структур ОБСЄ, оскільки така присутність свідчить про негаряди у внутрішньополітичному житті країни, в т.ч. у плані забезпечення належного рівня демократії. Зокрема, Естонія та Латвія, виходячи саме з цієї обставини, у грудні 2001 року домоглися закриття у своїх країнах місій ОБСЄ та відмовилися від будь-якої іншої форми постійної присутності цієї Організації на своїх територіях. Одним з результатів такої далекоглядної політики є їх приєднання до ЄС у травні 2004 року. Зважаючи на викладене вище та враховуючи п'ятирічний термін співробітництва з Координатором державних установ, неурядових організацій тощо можна стверджувати, що вони могли

б самостійно забезпечувати та координувати належний рівень співпраці нашої держави безпосередньо з інститутами ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями залученими до проектної діяльності. З огляду на це вважається доцільним направляти кошти не на утримання присутності ОБСЄ в Україні, а саме на реалізацію проектів. У цьому плані одним з головних на сьогодні для України завдань є перегляд існуючих і напрацювання нових оптимальних механізмів співробітництва з інститутами ОБСЄ з метою сприяння нашій державі в розв'язанні найбільш актуальних проблем, що стоять на шляху її політики європейської та євроатлантичної інтеграції. Зразком такого співробітництва могла б стати подальша активізація діяльності Координатора проектів ОБСЄ в Україні в економічній сфері з поступовим переміщенням до Києва інституту Організації у сфері економіки та навколишнього середовища (на зразок БДІПЛ у Варшаві або ВКНМ у Гаазі). Така пропозиція має право на життя, оскільки економічна тематика є актуальною як для країн Східної Європи загалом, так і для України зокрема. Розміщення такого інституту безпосередньо в регіоні щодо якого ним провадиться діяльність сприяло б посиленню його ефективності та покращенню роботи, а також мінімізації бюджетних витрат Організації у зв'язку зі зменшенням транспортних видатків та оплати праці місцевого персоналу. Така пропозиція відповідає загальній тенденції мінімізації витрат бюджетних коштів Організації, а її реалізація сприяла б наближенню інститутів ОБСЄ до регіонів де їхня діяльність є найбільш затребуваною.

Таким чином можна стверджувати, що діяльність Координатора на даному історичному проміжку часу в повній мірі відповідає та задовольняє ті положення, які були закладені до його мандату. Водночас, трансформація його діяльності з поступовим переходом до розміщення в Києві повноцінного інституту ОБСЄ у сфері економіки та довкілля не зашкодить рівню і характеру співробітництва нашої держави з Організацією, навпаки, сприятиме покращенню її діяльності, дозволить ефективніше використовувати бюджетні кошти. Крім того, такий розвиток подій сприятиме інтенсифікації співпраці України як з ОБСЄ в цілому, так і з іншими європейськими і євроатлантичними структурами, зокрема – з ЄС і НАТО. Іншим не менш цікавим та корисним з огляду на національні інтереси напрямком діяльності України в ОБСЄ мало б стати розміщення в Києві якомога більшої кількості інститутів, підрозділів, структур ОБСЄ. Якщо такі ініціативи української сторони не будуть знаходити належної підтримки серед держав-учасниць ОБСЄ, Україна, у разі необхідності, може працювати безпосередньо з відповідними інститутами ОБСЄ та структурами інших міжнародних організацій, що також відповідатиме національним інтересам нашої країни.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Див.: Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) щодо створення нової форми співробітництва. Відень, 13 липня 1999 р.
- ² Рішення Постійної Ради ОБСЄ № 205 від 11 грудня 1997р. OSCE Decisions 1997. – Р. 140.
- ³ Рішення Постійної Ради ОБСЄ № 292 від 30 квітня 1999р. OSCE Decisions 1999. – Р. 115.
- ⁴ Рішення Постійної Ради ОБСЄ № 295 "New form of co-operation between Ukraine and the OSCE" від 1 червня 1999р. OSCE Decisions 1999. – Р. 117.
- ⁵ Див.: Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) щодо створення нової форми співробітництва. Відень, 13 липня 1999 р.
- ⁶ Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) - Інститут ОБСЄ, який сприяє проведенню демократичних виборів у державах-учасниках, включаючи направлення спостережних місій, а також слугує інструментом поширення інформації щодо будівництва демократичних інститутів і проведення виборів у державах-учасниках ОБСЄ. Офіс БДІПЛ розташований у Варшаві. З лютого 2003 р. посаду Директора БДІПЛ ОБСЄ обіймає представник Австрії Крістіан Штрогаль.
- ⁷ Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ сприяє виконанню країнами-учасниками своїх зобов'язань у галузі свободи засобів масової інформації, яка є критично важливою для забезпечення нормального функціонування відкритого демократичного суспільства, а також системи підзвітності урядів своїм громадянам. Цей інститут ОБСЄ був створений у кінці 1997 року. З березня 2004 року на посаді Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ працює Міклош Харасті (Угорщина).
- ⁸ Див.: Архів Управління євроатлантичного співробітництва МЗС України за 2001 рік, дос'є № 180/4/2.
- ⁹ OSCE unified budget proposal 2002. (Публікується Секретаріатом ОБСЄ та розповсюджується серед делегацій держав-учасниць).
- ¹⁰ Див.: Дипломатична нота ОБСЄ на адресу МЗС України № 5/2002 від 18 лютого 2002 року. Архів Управління євроатлантичного співробітництва за 2002 рік, дос'є № 180/4/2.
- ¹¹ Див.: Лист-співчуття Міністра закордонних справ України А.М.Зленка Генеральному секретарю ОБСЄ Я.Кубішу. Архів Управління євроатлантичного співробітництва МЗС України за 2003 рік, дос'є №180/4/2.
- ¹² Заключний звіт ОБСЄ/БДІПЛ, Парламентські вибори 31 березня 2002 року, Україна. – С. 7.
- ¹³ Див.: Архів Управління євроатлантичного співробітництва МЗС України за 2002 рік, дос'є № 180/4/1.
- ¹⁴ Верховний комісар у справах національних меншин забезпечує раннє попередження конфліктів, пов'язаних з проблемами національних меншин. Секретаріат ВКНМ розташований у Гаазі. Посаду ВКНМ з 1992 р. до 30 червня 2001 р. обіймав голландський дипломат Макс ван дер Стул. Рішенням Ради міністрів ОБСЄ (Відень, 27-28 листопада 2000 р.) на неї було затверджено

представника Швеції Р.Екеуса.

¹⁵ Див.: Архів Управління євроатлантичного співробітництва МЗС України за 2002 рік, дос'є № 180/4/1.

¹⁶ Рішення Постійної Ради ОБСЄ № 484 від 28 червня 2002 р. OSCE Decisions 2002. – Р. 115.

¹⁷ Див.: Архів Управління євроатлантичного співробітництва МЗС України за 2002 рік, дос'є № 180/4/2.

¹⁸ "Больше дела – меньше слов" // "2000". – 2004. – 5 березня. – С. А4.

¹⁹ "Офицеры – менеджеры по натуре" // "2000". – 2004. – 5 березня. – С. А4.

²⁰ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) щодо створення нової форми співробітництва. Відень, 13 липня 1999 р.

²¹ OSCE 2004 UNIFIED BUDGET PROPOSALS (видається Секретаріатом ОБСЄ).

²² "Больше дела – меньше слов" // "2000". – 2004. – 5 березня. – С. А4.